

edicija

Noeza

Urednik
Alen Bešić

Naslov originala:

Toni Morrison, *Paradise*

Copyright © by Toni Morrison 1998.

All rights reserved.

Copyright © za ovo izdanje KCNS, Novi Sad, 2025.

Copyright © za prevod Viktorija Krombholc, Alen Bešić i KCNS, Novi Sad, 2025.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

TONI MORISON

Raj

S engleskog preveli
Viktorija Krombholc i Alen Bešić

KULTURNI CENTAR NOVOG SADA, 2025.

Za Lois

*Jer, mnogi su lepi oblici koji postoje u
mnogobrojnim grehovima
i razuzdanostima,
i nedostojnim strastima,
i nepostojanim zadovoljstvima,
koje čovek prigranjuje dok se
ne otrezni
i ode na svoje počivalište.
I tamo će me naći,
i živeće,
i neće ponovo umreti.**

* Prema prevodu s engleskog: (2005). *Biblioteka Nag Hamadi: Jevanđelje po Tomi, ostala gnostička jevanđelja i spisi pronađeni kod Nag Hamadija*. (Ivan-ka Andrejević, prev.). Beograd: Esotheria, 175.

RUBI

Belkinju upućaju prvu. S ostalima mogu polako. Ovde nema potrebe za žurbom. Udaljeni su dvadeset sedam kilometara od grada, a on sto pedeset od svega ostalog. U Samostanu će mesta za skrivanje biti napretek, ali ima vremena, dan je tek počeo.

Devetorica ih je, i dvostruko su brojniji od žena koje su dužni da poteraju u paničan beg ili pobiju, a opremu imaju i za jedno i za drugo: konopac, krstić od palminog lista, lisice, suzavac i naočare, i uz sve to čiste, otmene pištolje.

Nikada pre nisu ovoliko duboko zašli u Samostan. Neki su ostavljali svoje ševrolete uz verandu da preuzmu venac papričica, ili su išli u kuhinju po balon sosa za roštilj, ali samo je nekolicina videla hodnike, kapelu, učionicu, spavaonice. Sad će ih videti svi. Na kraju će doći i do podruma, te će pod svetlom koje samo što se nije prolomilo kroz nebo Oklahome otkriti njegovu gnusobu. U međuvremenu, čude se odeći koju nose – najednom su svesni da su neprikladno odeveni. Kako su mogli znati da će u zoru jednog julskog dana unutra biti toliko hladno? U njihove majice, radničke i dašiki košulje¹ uvlači se hladnoća kao groznica. Ove u iznošenim radničkim cipelama podilazi jeza od tutnjave sopstvenih koraka po mermernom podu; one u pro-kedsicama od

¹ Tradicionalne košulje zapadnoafričkih plemena koje se oblače preko glave i imaju dubok izrez sa šarenim vezom. (*Prim. prev.*)

odsustva zvuka. Pa onda ta raskoš. Samo se ona dvojica s kravatama uklapaju u ambijent, a potom se, jedan za drugim, prisećaju da je ovo zdanje, pre nego što će postati Samostan, bilo rezidencija nekakvog proneveritelja. Vila u kojoj se podovi od mermera krem i ružičastih tonova smenjuju s podovima od tikovine. Paneli od liskuna zadržavaju jučerašnje svetlo i šaraju po zidovima oguljenim i prekrećenim pedeset godina ranije. Kitnjaste slavine u kupatilima, nad kojima su se časne sestre zgražavale, zamenjene su običnim, prostim česmama, ali su luksuzne kade i umivaonici, koje nije bilo moguće ukloniti bez većeg troška, i dalje odisali nonšalantnim razvratom. Što se od zadovoljstava proneveritelja moglo porušiti, porušeno je, naročito u trpezariji koju su časne sestre pretvorile u učionicu, gde su nekada davno ukroćene devojke iz plemena Arapaho sedele i učile kako da zaborave.

Sad naoružani muškarci pretražuju prostorije u kojima korpe od makrame pletiva lebde tik uz flamanske svećnjake; gde se Hristos i Njegova majka sjaje iz niša oivičenih vinovom lozom. Sestre Svetoga krsta sve su nimfe redom okrnjile, ali se lokne njihove mermerne kose i dalje uvijaju oko listova loze i draškaju grozdove. Postaje sve hladnije kako muškarci zalaze dublje u vilu, ne žure, razgledaju, osluškuju, svesni ženske zlobe koja ovde vreba i mirisa kvasca i putera koji se širi iz testa ostavljenog da naraste.

Jedan od njih, najmlađi, osvrće se za sobom primoravajući se da pogleda kako će se odvijati san u kom se nalazi. Ustreljena žena, ispružena na mermeru u položaju koji deluje neudobno, maše mu prstima – tako mu se bar čini. Njegov se san, dakle, odvija kako treba, jedino su boje pogrešne. Nikad ranije nije sanjao san ovakvih boja: imperijalna crna koju krase divlji potezi crvene, zatim gusta, grozničava žuta. Poput odeće lake ženske. Predvodnik zastaje i podiže levu ruku da zaustavi siluete iza sebe. I one staju, umiruju disanje, saveznički podešavaju hvat pušaka i pištolja. Predvodnik se okreće i pokazuje im da se razdvoje: vas dvojica

onamo prema kuhinji; još dvojica na sprat; ova dvojica u kapelu. Svog brata, onog koji misli da sanja i sebe ostavlja za podrum.

Razdvajaju se gipko, bez reči ili žurbe. Ranije, u trenutku kad su razvalili vrata Samostana, zavrtelo im se od prirode sopstvene misije. No, njihova meta je, na kraju krajeva, otpad: ljudsko smeće koje vetar ponekad vrati u sobu nakon što ga metla pomete napo-lje. Zato je žuč sad podnošljiva. Nakon što su upucali prvu ženu (belkinju), odvojila se kao puter: prečišćeno ulje mržnje na vrhu, ispod toga njen očvrslu sloj.

Napolju izmaglica seže do struka. Uskoro će poprimiti srebrnu boju i u travi stvarati lukove duge dovoljno niske da se deca u njima igraju, pre nego što ispari pred sunčevom žegom i otkrije nepregledne hektare sirka, a možda i veštičje tragove.

Kuhinja je veća od kuće u kojoj su se obojica rodila. Tavanica visoka kao u ambaru. Polica ima više nego u Ejsovoj bakalnici. Sto za ručavanje dugačak je sigurno preko četiri metra i vidi se da žene koje oni love nisu očekivale njihov dolazak. Na jednom kraju stoji pun krčag mleka pored četiri činije jastučića od žitarica. Na drugom kraju su prekinule seckanje povrća: gomilice mladog luka kao pregršt zelenih konfeta, u njima se gnezde svetlucavi kolutići šargarepe, a krompiri, oljušteni i celi, beli su kao kost, mokri i jedri. Na šporetu se krčka temeljac. Šporet je velik kao u restoranu, s osam gorionika, a na polici ispod velike čelične nape raste dvanaest vekni hleba. Hoklica leži prevrnutu. Nema prozora.

Jedan muškarac daje znak drugom da otvori ostavu, a on odlazi do stražnjih vrata. Zatvorena su, ali otključana. Kad proviri kroz njih, ugleda staru kvočku čija je natečena, krvava stražnjica na ceni, pomisli on, zbog toga što nosi nakaze – jaja sa po dva-tri žumanceta u prevelikim, izobličenim ljuskama. Iz kokošinca pozadi čuje se tiho kokodakanje, tovni pilići tabanaju samouvereno

u izmaglicu koja pokriva dvorište, nestaju u njoj, izranjaju, pa ponovo nestaju, svako oko ravnodušno, nezainteresovano za bilo šta osim za doručak. Na blatu oko kamenih vrata nema otisaka stopala. Muškarac ih zatvara i pridružuje se partneru kod ostave. Pogledom prelaze preko prašnjavih tegli i ostataka prošlogodišnje zimnice: paradajz, boranija, breskve. Neradnice, pomisle. Avgust samo što nije, a ove žene još nisu ni razvrstale, a kamoli oprale tegle.

Gasi vatru ispod lonca s temeljcem. Lonac u kom ga je majka kupala nije bio ništa veći. To beše luksuz za zemunicu u kojoj je ona rođena. Kuća u kojoj on sad živi velika je i udobna, a ovaj grad je slika i prilika raskoši u poređenju s mestom njegovog rođenja, koje je pedeset godina kasnije završilo licem u blatu. Od Hejvena, grada iz snova Teritorije Oklahoma, do Hejvena, grada duhova u državi Oklahomi. Oslobođenici koji su 1889. stajali uzdignute glave pali su na kolena 1934, a do 1948. puzali su ničice. E zato su oni ovde u ovom Samostanu. Da se pobrinu da se to više nikad ne ponovi. Da ništa, ni iznutra ni spolja, ne zatreuje jedini crnački grad za koji se vredi pomučiti. Svi drugi za koje je znao ili čuo poklekli su pred belачkim gradovima ili im se pripojili; ili su pak, poput Hejvena, usahli tako da je od njih ostao samo splet tragova: obrisi temelja raspoznaju se po tome kako raste trava, tapete izbledele kroz prozore bez stakala kao negativ, školski pod se razmaknuo pred žbunjem zove što điklja prema kućištu zvona. Hiljadu stanovnika, koliko ih je bilo 1905, do 1934. svelo se na petsto. Zatim dvesta, pa osamdeset, kako je uzgajanje pamuka propadalo a železničke kompanije polagale šine negde drugde. Mala gazdinstva, nekada dovoljna da obezbede sve što jednoj porodici treba, postajala su okrnjci obradive zemlje jer je svaki oženjeni sin dobijao svoj deo, koji je onda morao dalje da se deli na još manje parcele za njegovu decu, sve dok vlasnici tih delića i mrvica, oni koji nisu zgađeno ostavili nasleđe i otišli, ne bi oberučke

prihvatili kakvu god ponudu od belog mešetara, eto toliko su želeli da pobegnu odatle i sreću oprobaju na drugom mestu. Ovo-ga puta u velegradu, ili nekom gradiću – bilo gde, samo da je sve već izgrađeno.

Ali on i ostali, svi do jednog veterani, oni su imali drugačije planove. Zaljubljeni u onaj Hejven kakav je nekad bio – u zamisao o njemu i u ono što je mogao dostići – sa sobom su nosili tu privrženost, negovali je i gajili od Batana do Gvama, od Ivo Džime do Štutgarta, rešeni da sve to redom ponove. Dotakao je napu iznad šporeta, diveći se njenoj izradi i snazi. Bila je iste dužine kao furuna od cigle koja je nekada stajala u središtu njegovog rodnog mesta. Kad su se vratili u Ameriku, tu furunu su rastavili, pa podelili cigle, ložište i livenu ploču skoro četiri stotine kilometara na zapad – daleko, daleko od stare teritorije plemena Krik koju je nekada davno jedna vickasta vlada nazvala „neraspodeljenim zemljištem”. Priseća se proslave koju su upriličili kada je liveni otvor nove Furune ponovo zacementiran na svoje mesto, a izliza-na slova iz natpisa na njoj uglačana tako da svi mogu da ih vide. Lično je pomogao kad su se čistile naslage gareži i životinjske masti koje su se nakupljale šezdeset dve godine, kako bi ispisane reči ponovo sinule sjajem kojim su sijale 1890. kad su bile nove. A ako ovo i beše mučno – rastavljati ono što su njihovi dedovi sastavili – to nije bilo ništa u poređenju s onim što su pre toga pretrpeli i u šta su se mogli pretvoriti da nisu krenuli iznova. Kao novi oci, koji su se protiv ovog sveta borili, nisu mogli (niti su hteli) da postignu ništa manje od Starih otaca koji su ovaj svet nasamarili; koji nisu dozvolili da ih opasnost ili prirodno zlo spreče da Hejven izrade od blata, i koji su bili dovoljno mudri da taj uspeh zapečate pravljjenjem nečega što će imati toliku važnost. Furune. Okrugle kao glava, duboke kao želja. Dok su živeli po zaprežnim kolima, kuvali prekrupu na otvorenom, sekli travu i stabla meskita da naprave skloništa, Stari oci su prvo to uradili: gotovo sve svoje

snage uložili su u izgradnju ogromne, besprekorno osmišljene Furune, koja ih je u isti mah prehranjivala i svedočila onome što su postigli. Kad su je dovršili – svaku od bledih cigala postavili savršeno precizno; podigli dimnjak, širok i impozantno visok; učvrstili nosače i rešetku; kad se osetilo postojano strujanje vazduha kroz otvor na zadnjoj strani; kada su postavljena zaobljena vratanca ložišta – onda se gvožđar bacio na posao. Od obruča za burad i slomljenih osovina za točkove, od čajnika i iskrivljenih eksera, izradio je livenu ploču veličine metar i po sa šezdeset i postavio je udno Furune. I dalje se ne zna odakle natpis na njoj potiče. Da li ga je negde čuo, izmislio, ili mu je te reči nešto došapnulo dok je spavao sklupčan nad svojim alatom na kolskom ležaju. Prezime mu beše Morgan i ko će znati da li je tih pet-šest reči koje je iskovao smislio sam ili ih je odnekud prisvojio. Isprva se činilo da ih te reči blagosiljaju; kasnije da ih zbunjuju; naposljetku, da im saopštavaju da su poraženi.

Muškarac odmerava sudoperu. Prilazi dugačkom stolu i podiže krčag s mlekom. Najpre ga njuši, a zatim ga, dok drži pištolj u desnoj ruci, levom podiže ka ustima i otpija tako duge, odmerene gutljaje da je polovinu već popio u trenutku kad je osetio miris gaulterije.

Na spratu, dvojica muškaraca koračaju hodnikom i razgledaju četiri spavaonice koje se tamo nalaze, svaka s imenom nalepljenim na vrata. Prvo ime, ispisano karminom, glasi Seneka. Sledeće, Blažena, ispisano je velikim slovima u mastilu. Značajno se pogledaju kad otkriju da nijedna žena ne spava u krevetu, kao normalan svet, već u ležaljci. Osim nje, i uzanog pisaćeg stola ili pomoćnog stočića, drugog nameštaja nema. Nema odeće u ormanima, naravno, budući da žene nose prljave neukrojene haljine i nešto što se ni uz najbolju volju ne može nazvati obućom. Ali zato ima nekih čudesa zakucanih ili zalepljenih na zidove, ili

naslonjenih po ćoškovima. Kalendar iz 1968, na kom su velikim potezima precrtani razni datumi (4. april, 19. jul), pismo ispisa-
no krvlju koja se toliko razmazala da njegovu satansku poruku
više nije moguće dešifrovati, natalna karta, fedora nakrivo spušte-
na na plastični vrat ženskog torza a, u kući u kojoj su nekada ži-
veli hrišćani – ili barem katolici, nigde ni traga od krsta ili Isusa.
No, najviše će ih uzdrmati niska bebećih čizmica i cipelica pri-
vezanih tračicama za konopac koji visi sa kolevke u poslednjoj
spavaonici. Jedna glodalica, napukla i kruta, klata se među ma-
jušnim cipelama. Jedan od njih očima pokazuje drugom da na
suprotnoj strani imaju još četiri spavaonice. On pak prilazi ven-
čiću bebećih cipela. Šta traži? Još dokaza? Nije siguran. Krv?
Možda maleni nožni prst ostavljen u cipelici od bele teleće kože?
Povlači osigurač na pištolju i pridružuje se pretrazi preko puta.

Te su sobe normalne. Neuredne – u jednoj je pod prekriven
sudovima sa skorelim ostacima hrane i prljavim šoljama, krevet
se ne vidi pod gomilom odeće; u drugoj sobi nalaze se dve stolice
za ljuljanje prepune lutaka; u trećoj otpaci i miris nekoga ko mno-
go pije – ali su barem normalne.

Oseća da mu je pljuvačka gorka, a uprkos tome što zna da je
ovo mesto bolesno, zatečen je šibom sažaljenja koja mu praska u
grudima. Šta se to desilo, pita se on, pa da žene postanu ovakve?
Kako njihovi priprosti umovi uspeju da smisle takve stvari: oduran
seks, obmane i podmuklo mučenje dece? Ovde, u ovom širokom
bespuću, u nekoj vili daleko od sveta – gde nema nikog ko bi ih
uznemiravao ili vređao – pošlo im je za rukom da dovedu u pi-
tanje vrednost gotovo svake žene koju poznaje; novca za zimski
kaput za koji je njegov otac u potaji štedeo čitave dve žetve; sjaja
u očima njegove majke dok gladi kragnu od fokinog krzna; za-
bave iznenađenja koju je sa braćom priredio sestri za šesnaesti
rođendan. A opet, ovde, jedva trideset kilometara od jednog tako
mirnog, uredenog gradića, žene su posve drugačije od svih koje